

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2023-yil 4-son

VOLUME 3 / ISSUE 4 / 2023

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.3.4.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ
NAZARIYASI VA TARIXI.
HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

- 6 SODIKOV AKMAL SHAVKAT O'G'LI**
O'zbekistonda norma ijodkorligi rivojining
zamonaviy tendensiyalari

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY
HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ.
MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 17 JURAYEV SHERZOD YULDASHEVICH**
Ma'muriy sud ishi yurituvida kelishuv bitimi
institutini takomillashtirishning ayrim nazariy va
amaliy masalalari
- 24 G'OZIYEV KOZIMBEK JAVLONBEKOVICH**
Oliy ta'limni moliyalashtirish: qiyosiy tahlil
- 34 MADIYEV FAXRIDDIN XOSHIM O'G'LI**
Shaxsiy hayot daxlsizligi huquqini ta'minlashda
zamonaviy yondashuvlar tahlili

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI.
TADBIRKORLIK HUQUQI.
OILA HUQUQI.
XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 44 MEHMONOV QAMBARIDDIN
MIRADHAMOVICH**
Sanoat mulki obyektlari mualliflarini
rag'batlantirish masalalari
- 55 ASLONOV NAVRO'ZBEK RUSTAMOVICH**
Inson huquq va erkinliklari tizimida axborot
olish huquqi

12.00.04 – FUQAROLIK
PROTSESSUAL HUQUQI.
XO‘JALIK PROTSESSUAL
HUQUQI.
HAKAMLIK JARAYONI VA
MEDIATSIYA

63 ESANOVA ZAMIRA NORMUROTOVNA

Fuqarolik ishlarining taalluqliligi: nazariy qoidalar va amaliy muammolar

**72 XABIBULLAYEV DAVLATJON
YULCHIBOYEVICH**

Fuqarolik protsessida odil sudlovni amalga oshirishga ko‘maklashuvchi shaxs sifatida guvohning ishtiroki bilan bog‘liq ayrim masalalar

84 ХАЙРУЛИНА АСАЛЬ БАХОДИРОВНА

Сравнительный анализ медиации в некоторых зарубежных странах и Узбекистане: возможные вопросы и предложения

12.00.05 – MEHNAT HUQUQI.
IJTIMOIY TA‘MINOT HUQUQI

**93 ХОЖАБЕКОВ МУФТУЛЛА
ЖОЛМУРЗА УЛЫ**

Законодательные основы выплат, причитающихся совместителям

102 JAVLIYEVA GULLOLA ABDURAHIM QIZI

Notipik mehnat shakllaridan foydalanishni tartibga solishda MDH davlatlari tajribasi

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI.
HUQUQBUZARLIKLARNING
OLDINI OLISH.
KRIMINOLOGIYA.
JINOYAT-IJROIYA HUQUQI.

112 HAKIMOV KOMIL BAXTIYOROVICH

Zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqib va kuchli ruhiy hayajonlanish holatida qasddan odam o‘ldirishning farqli jihatlari

122 KAMALOVA DILDORA GAYRATOVNA

Qilmishni jinoyatga suiqasd sifatida kvalifikatsiya qilish va o‘xshash tarkibli jinoyatlardan farqlash masalalari

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI.
KRIMINALISTIKA,
TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

133 TULAGANOVA GULCHEHRA ZAXITOVNA
O'zbekiston Respublikasining
jinoyat-protsessual qonunchiligi tarixi

13.00.02 – TA'LIM VA TARBIYA
NAZARIYASI VA METODIKASI
(SOHALAR BO'YICHA)

145 BOZOROVA NASIBA PO'LOTJONOVNA
Gyotening huquqiy qarashlari

151 AZIMOVA DILAFRUZ MIRZATULLAYEVNA
Korxonalarni investitsion rivojlantirishda
korporativ boshqaruvning roli: Shvetsiya
misolida

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.3.4./KCMH1815>
UDC: 343.23(045)(575.1)

ZARURIY MUDOFAA CHEGARASIDAN CHETGA CHIQIB VA KUCHLI RUHIY HAYAJONLANISH HOLATIDA QASDDAN ODAM O'LDIRISHNING FARQLI JIHATLARI

Hakimov Komil Baxtiyorovich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Jinoyat huquqi, kriminologiya va
korrupsiyaga qarshi kurashish
kafedrası dotsenti, yuridik fanlar doktori
ORCID: 0000-0002-4785-3233
e-mail: k.xakimov@tsul.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqib va kuchli ruhiy hayajonlanish holatida qasddan odam o'ldirishning farqli jihatlari yoritilgan. Maqolada ikki vaziyatga, birinchidan, rashk nafaqat er-xotin o'rtasidagi munosabatlar, balki u kengroq doiradagi insonlar o'rtasidagi munosabatlarga ham tegishli tushuncha ekanligi hamda rashk hissi ota-ona va farzandlar yoki boshqa qarindoshlar yoxud unashtirilgan yigit va qiz yoki bir-birini sevganlar o'rtasida ham vujudga kelishi mumkinligi borasidagi fikrlar tahlil etilgan. Ikkinchidan, muallif o'z fikrini davom ettirib, maqolada rashk haqida fikr yuritayotgan ba'zi olimlar ushbu tushunchani xiyonat yoki bevafoqlik bilan bog'lashga harakat qilayotganini ta'kidlaydi. Shuni ham hisobga olish kerakki, er-xotin o'rtasidagi xiyonat nafaqat xiyonat, balki boshqa bir odam bilan quchoqlashish yoki unga sevgi izhor qilish bilan ham bog'liq bo'lishi va rashkni vujudga keltiruvchi juda ko'p holatlar mavjudligini inobatga olish maqsadga muvofiq. Bundan tashqari, JKning 98-moddasi bo'yicha qilmishni kvalifikatsiya qilishda muallif rashk tufayli kelib chiqqan kuchli ruhiy hayajonlanish holati to'satdan va keskin yuz berganligiga e'tibor qaratishning ahamiyatini asoslaydi.

Kalit so'zlar: affekt, zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqish, kuchli ruhiy hayajonlanish, qasddan odam o'ldirish, jinoyat, jazo, javobgarlik.

ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЧЕРТЫ УМЫШЛЕННОГО УБИЙСТВА, СОВЕРШЕННОГО ЗА ПРЕДЕЛАМИ НЕОБХОДИМОЙ ОБОРОНЫ И В СОСТОЯНИИ СИЛЬНОГО ПСИХИЧЕСКОГО ВОЗБУЖДЕНИЯ

Хакимов Комил Бахтиёрович,
кандидат юридических наук, доцент кафедры
«Уголовное право, криминология и противодействие коррупции»
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В статье анализируются аспекты отличия умышленного убийства в состоянии сильного эмоционального возбуждения и за пределами необходимой обороны. В статье рассматриваются две ситуации, во-первых, тот факт, что ревность – это понятие, которое относится не только к отношениям между парой, но и к отношениям более широкого круга людей, и чувство ревности также может возникать как между родителями, детьми

или другими родственниками, так и между помолвленным парнем и девушкой или любящими друг друга людьми. Во-вторых, продолжая свое рассуждение, в статье автор указывает, что некоторые ученые, размышляющие о ревности, пытаются связать это понятие с предательством или неверностью. В-третьих, стоит также учесть, что неверность между супругами может быть связана не только с изменой, но и объятиями с другим человеком или признанием ему в любви, и существует огромное количество ситуаций, вызывающих ревность. Кроме того, при квалификации деяния по статье 98 УК автор обосновывает целесообразность обращения внимания на то, что состояние сильного эмоционального возбуждения, вызванного ревностью, наступает внезапно и остро.

Ключевые слова: аффект, самооборона, превышение, сильный дух, возбуждение, умышленное, убийство, преступление, наказание, ответственность.

ASPECTS OF THE DIFFERENCE BETWEEN PREMEDITATED MURDER COMMITTED BEYOND THE LIMITS OF NECESSARY DEFENSE AND IN A STATE OF STRONG MENTAL EXCITEMENT

Hakimov Kamil Bakhtiyorovich,

Tashkent State University of Law,
Associate Professor of the Department
of Criminal Law, Criminology
and Anti-Corruption, DSc of Law

Abstract. This article analyzes the different aspects of intentional homicide in a state of intense emotional excitement and beyond the bounds of necessary defense. This article focuses on two situations. First, jealousy is a concept that applies not only to the relationship between husband and wife but also to the relationship between people in a wider circle, and the feeling of jealousy is also between parents and children or other relatives, or between an engaged boyfriend and girlfriend. or opinions about the possibility of it occurring between those who love each other have also been analyzed. Continuing in the article, scholars who think about jealousy in the second place try to associate this concept with betrayal or infidelity. However, it is appropriate to take into account that infidelity between a couple can be done not only by betrayal but also by hugging or expressing love to another person, and thirdly, there are many situations that cause jealousy. In addition, when qualifying the act with Article 98 of the Criminal Code, he also explained the expediency of paying attention to the sudden and sharp occurrence of a state of strong emotional excitement caused by jealousy.

Keywords: affect, overstepping self-defense, strong spirit excitement intentional, murder, crime, punishment, responsibility.

Kirish

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 13-moddasiga ko'ra, O'zbekiston Respublikasida demokratiya umuminsoniy prinsiplarga asoslanadi. Unga ko'ra, inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmati va boshqa ajralmas huquqlari oliy qadriyat hisoblanadi. Ushbu konstitutsiyaviy norma-ga muvofiq, JKning 2-moddasida ham inson hayoti va uning boshqa daxlsiz huquqlari muhofaza qilinadigan eng muhim obyekt-

lar qatoridan o'rin olgan. O'zbekiston Respublikasi JKning Maxsus qismi normalari ushbu qoidaga muvofiq shakllantirilgan bo'lib, unga ko'ra, Maxsus qismning dastlabki bo'limi "Shaxsga qarshi jinoyatlar"ga bag'ishlangan.

JKning 98–101-moddalarida yengillashtiruvchi holatlarda qasddan odam o'ldirish jinoyatlari uchun javobgarlik belgilangan bo'lib, mazkur maqolada aynan ushbu moddalarda nazarda tutilgan jinoyatlarni tushu-

nishning ilmiy-nazariy va amaliy muammolari tahliliga e'tibor qaratilgan.

O'zbekistondagi amaliyot va statistik ma'lumotlarga e'tibor qaratsak, 2019–2022-yillarda JK 98-, 99-, 100-, 101-moddalari bo'yicha jinoyatlar soni va ularga tayinlangan jazo turlari keltirilgan. Unga ko'ra, hisobot davrida JKning 98-, 101-moddalari bo'yicha vaziyat sezilarli darajada o'zgaragan, 100-modda bo'yicha holat yildan-yilga kamayib, ijobiy tus olgan (O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudining 2022-yil 26-iyuldagi 07/14-9432-254-son xati asosida olingan statistik materiallar asosida tayyorlangan). JKning 99-moddasi bo'yicha esa yillar bo'yicha vaziyat o'zgaruvchanligicha qolmoqda, ya'ni mazkur modda bo'yicha bir yili ko'proq hukm chiqarilgan bo'lsa, keyingi yili kamaygan.

Ammo mazkur jinoyatlar sodir etilayotganligi va jazo tayinlashda ularning farqli jihatlari ham tadqiq etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Material va metodlar

Zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqib va kuchli ruhiy hayajonlanish holatida qasddan odam o'ldirishning farqli jihatlari doir masalalarni tahlil etishda ilmiy bilishning tarixiy, tizimli, mantiqiy, qiyosiy-huquqiy, statistik, ijtimoiy so'rovlar o'tkazish, huquqni qo'llash amaliyoti usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari

O'zbekiston Respublikasining JKda javobgarlikni yengillashtiruvchi holatlarda qasddan odam o'ldirish uchun 98–101-moddalarda javobgarlik belgilangan.

Mazkur jinoyatlarning o'xshashligi ularni sodir etgan shaxslarning qilmishi jinoyatning obyektiv yoki subyektiv belgilariga ko'ra, qonun chiqaruvchi tomonidan yengillashtiruvchi holat deb topilganligidadir. JKning 98–101-moddalari sanksiyalariga e'tibor qaratsak, bu qilmishlar uchun qasddan odam o'ldirishga nisbatan ancha yengil jazo nazarda tutilgan.

Tahlil qilinayotgan jinoiy qilmishlarning xususiyatlaridan kelib chiqib, shaxsning hayotiga tajovuz qilishning quyidagi jihatlari o'rganish maqsadga muvofiq:

a) psixologik jihat – inson hayoti ruhiy jarayonlar, ruhiy holat, ruhiy omillar va ruhiy hodisalardan iborat elementlar majmuidir;

b) ijtimoiy jihat – inson hayoti aniq bir ijtimoiy sharoitlarda yuzaga kelgan jamiyat va shaxs o'rtasidagi munosabatlarning o'zaro ta'siridir;

d) jinoyat-huquqiy jihat – inson hayoti jinoyat-huquqiy muhofaza obyekti sifatida o'rganildi.

Hayotga qarshi jinoyatlarning ijtimoiy xavfliligi uning qay darajada keng tarqalganligi bilan emas, balki ularning oqibatlariga ko'ra baholanadi. Hayotga qarshi jinoyatlar oqibatida ro'y bergan chuqur ma'naviy yo'qotishlar, azob va kulfatlarni boshqa turdagi uncha og'ir bo'lmagan jinoyatlarning oqibatlari bilan taqqoslash mumkin emas.

JKda qasddan odam o'ldirishning quyidagi turlari nazarda tutilgan:

1) yengillashtiruvchi va og'irlashtiruvchi belgilarga ega bo'lmagan oddiy odam o'ldirish (JKning 97-moddasi 1-qismida nazarda tutilgan jinoyat);

2) og'irlashtiruvchi holatlarda qasddan odam o'ldirish (JKning 97-moddasi 2-qismida nazarda tutilgan jinoyat);

3) yengillashtiruvchi holatlarda qasddan odam o'ldirish.

Yengillashtiruvchi holatlarda qasddan odam o'ldirish deb JKning 98–101-moddalarida nazarda tutilgan belgilar mavjud bo'lganda, qasddan odam o'ldirganlik nazarda tutiladi. Bular kuchli ruhiy hayajonlanish holatida qasddan odam o'ldirish, onaning o'z chaqalog'ini qasddan o'ldirishi, zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqib qasddan odam o'ldirish, ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlashning zarur choralari chegarasidan chetga chiqib qasddan odam o'ldirishdir.

JKning 98-moddasida nazarda tutilgan kuchli ruhiy hayajonlanish holatida qasddan odam o'ldirishning jinoyat-huquqiy tabiati va o'xshash tarkibli jinoyatlardagi farqlariga to'xtalib o'tsak.

Affekt holatida sodir etilgan jinoyatlarni kvalifikatsiya qilishda ko'pincha mazkur toifadagi jinoyatlarni o'xshash tarkibli jinoyatlardan, xususan, JKning 97-moddasi 1-qismi, 97-moddasi 2-qismi "j" bandi, 100-moddasi, 101-moddasi, 104-moddasi 2-qismi "v" bandi, 105-moddasi 2-qismi "g" bandi, 107-moddasi, 108-moddalaridan farqlashda muammo vujudga keladi.

Mazkur toifadagi jinoyatlarni o'zaro farqlashda subyektiv tomonning o'ziga xos jihatlari, xususan, jinoyat sodir etishga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi kuchli ruhiy hayajonlanish (affekt) holati mavjudligi inobatga olinishi lozim.

Affekt holatida sodir etiladigan jinoyatlarni oddiy tarkibli qasddan odam o'ldirish (97-modda 1-qismi) yoki badanga og'ir yoxud o'rtacha og'ir shikast yetkazish (104-modda 1-qismi va 105-modda 1-qismi) dan farqlashda, eng avvalo, effekt holatida qasddan odam o'ldirish, badanga og'ir yoki o'rtacha og'ir shikast yetkazishning obyektiv tomoni belgilarini tahlil qilish talab etiladi.

Jinoyat qonunida faqat jabrlanuvchining g'ayriqonuniy harakatlariga javob tariqasida yuzaga kelgan effekt holatida jinoyat sodir etganlik mazkur toifadagi jinoyatlarni yengillashtiruvchi tarkib deb belgilangan. Bu jinoyatlarda qasdning vujudga kelish vaqtini inobatga olish ham muhim ahamiyat kasb etadi. JKning 98-moddasi dispozitsiyasidan ko'rinib turibdiki, mazkur jinoyatlar jabrlanuvchining g'ayriqonuniy harakatlariga javob sifatida to'satdan vujudga kelgan kuchli ruhiy hayajonlanish (affekt) holatida sodir etiladi. Aynan jabrlanuvchining g'ayriqonuniy yoki axloqqa zid xulq-atvori jinoyatning sababidir.

Jabrlanuvchi zaruriy mudofaa yoki ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni

ushlash vaqtida aybdorga nisbatan zo'rlik harakatlarini tatbiq etishi natijasida vujudga kelgan effekt holatida sodir etilgan qilmish JKning 98-, 106-moddalari bilan kvalifikatsiya qilinishi mumkin emas.

Tadqiqot natijalari tahlili

Adabiyotlarda uzoq vaqtdan buyon rashk motivi tufayli vujudga kelgan effekt holatida sodir etilgan jinoyatni kvalifikatsiya qilish turli bahslarga sabab bo'lib kelmoqda. Bu masalada olimlarning fikrlari ham ikkiga bo'lingan. Birinchi guruhdagi olimlar ushbu motiv bilan vujudga kelgan jinoyatlarni JKning 98-moddasi bilan kvalifikatsiya qilish lozim [1, 14–19-b.; 2], degan fikrni ilgari sursa, ikkinchi guruhdagi olimlar esa qilmishni bu tarzda kvalifikatsiya qilish noto'g'ri [3, 85–89-b.; 4], degan fikrda.

O. Zokirovaning ta'kidlashicha, "rashk tufayli sodir etilgan jinoyatlar negizida erkakning ko'p xotirlilikka intilishi hamda jamiyatdagi rasm-rusum va odatlar, aqidalar o'rtasidagi ijtimoiy-madaniy ziddiyatlar mavjud bo'ladi. Erkakning bunday xatti-harakati muayyan axloqiy mezonlar asosida yashayotgan jamiyatning faol qarshiligiga duch keladi" [5, 27–29-b.].

Odatda rashk motivi er-xotin o'rtasidagi nizoli vaziyatga nisbatan tatbiq qilinadi. Lekin ushbu qarash mazkur masalani to'g'ri tadqiq qilish imkoniyatini cheklaydi. Shu bois avvalo rashk motivi vujudga kelishi mumkin bo'lgan holatlarni aniqlash lozim.

Bunda ikki vaziyatga alohida e'tibor qaratmoqchimiz. Birinchidan, bizningcha, rashk nafaqat er-xotin, balki kengroq doiradagi insonlar o'rtasidagi munosabatlarga ham tegishli tushunchadir. Rashk hissi ota-ona va farzandlar yoki boshqa qarindoshlar yoxud unashtirilgan yigit va qiz yoki bir-birini sevganlar o'rtasida ham vujudga kelishi mumkin.

Ikkinchidan, rashk haqida fikr yuritayotgan olimlar ushbu tushunchani xiyonat yoki bevafoqlik bilan bog'lashga urinadilar. Lekin er-xotin o'rtasidagi bevafoqlik nafaqat xiyonat, balki boshqa bir shaxs bilan quchoqlashish

yoki unga sevgi izhor qilish orqali ham amalga oshirilishi mumkin.

Uchinchidan, rashkni vujudga keltiruvchi juda ko'p holatlar mavjudligini ham inobatga olish maqsadga muvofiq. Bundan tashqari, qilmishni JKning 98-moddasi bilan kvalifikatsiya qilishda rashk tufayli vujudga kelgan kuchli ruhiy hayajonlanish holatini to'satdan va keskin yuz berganligiga e'tibor qaratish muhimdir.

Affekt holatini vujudga keltiruvchi sabab sifatida kutilmaganda er yoki xotinning xiyonat ustida tutib olinishi natijasida to'satdan yuz bergan rashk kuchli ruhiy hayajonlanish tufayli ikki hissa namoyon bo'lishi mumkinligi deyarli barcha yuridik adabiyotlar va amaliyotda ham tan olingan.

Lekin ko'pchilik olimlar, agar bevafoqlik holati ancha vaqt ilgari aniqlangan taqdirda, vaziyat to'satdan yuz bergan kuchli ruhiy hayajonlanish holatida ro'y bergan, deb hisoblash fikrini qo'llab-quvvatlamaydi. "Rashk tufayli sodir etilgan jinoyatlarni keltirib chiqaruvchi ziddiyatlar mexanizmi bir xil emas. Ana shunday ziddiyatda yorqin namoyon bo'lgan kriminogen omillar shaxs ma'naviyatining shakllanishi va ayrim shaxslarning ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi" [6, 14–15-b.], – deb ta'kidlaydi O.G'. Zokirova.

Y.A. Mavrenkovaning fikricha, "agar rashk motivi uzoq vaqtlardan buyon shakllanib kelgan taqdirda, rashk tufayli odam o'ldirish holatini affekt holatida sodir etilgan, deb hisoblash mumkin emas" [7, 51–57-b.].

Rashk tufayli er yoki xotin xiyonat ustida ushlanganda, yuzaga kelgan kuchli ruhiy hayajonlanish natijasida jinoyat sodir etilgan, ushbu qilmish JKning 98-moddasi bilan kvalifikatsiya qilinishi zarurmi, degan savolga respondentlarning 66 %i oqibatiga qarab JKning 98-moddasi bilan jinoyat ishi qo'zg'atilishi lozim, deb javob bergan bo'lsa, 34 %i ushbu moddalar bilan kvalifikatsiya qilmaslik zarur, ushbu jinoyatni sodir etgan shaxslarga nisbatan JKning

97- yoki 104-moddalari bilan jinoyat ishi qo'zg'atish lozim, deb munosabat bildirgan (mazkur anketa so'rovi Toshkent davlat yuridik universiteti tomonidan 2022-yil 25-oktabrda O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi, Ichki ishlar vazirligi va O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasiga yuborilgan 7-01/5568-15-01-son xatiga elektron platformada o'tkazilgan va tahlil qilingan).

Bu vaziyatda "rashkni jinoyat uchun javobgarlikni yengillashtiruvchi holat deb hisoblash uchun rashk motivi to'satdan kuchli ruhiy zo'riqish oqibatida vujudga kelgan bo'lishi lozim" [8, 15-b.].

Psixologiyaga oid fikrlarga ko'ra, jinoyat sodir etishdan oldin uzoq muddat yuz bergan ruhiy buzilish holati inson ruhiy holatini buzish va shu orqali affektning vujudga kelishiga yordam beradi. "Agar salbiy qo'zg'atuvchi inson ruhiy holatiga ta'sir ko'rsatib kelayotgan taqdirda, affektiv portlash oson ro'y beradi" [9, 230-b.].

Shu bois affekt holatini vujudga keltiruvchi va javobgarlikni yengillashtiruvchi asoslardan biri sifatida shaxsga qarshi uzoq muddat sodir etilgan g'ayriqonuniy harakatlarning natijasida yuz bergan ruhiy buzilish holatining kiritilganligi huquqiy jihatdan asoslidir.

Bu fikr, o'z navbatida, affektning "to'satdan yuz berish" belgisining har bir holatda mavjud bo'lishini inkor qiladi va bahs-munozalarga sabab ham bo'lishi mumkin. Kuchli ruhiy hayajonlanish holatini aniqlashda bu kabi jabrlanuvchi tomonidan uzoq muddat qilingan g'ayriqonuniy harakatlarning natijasida ruhiy holat buzilishi oqibatida affektning vujudga kelishi qonun chiqaruvchi tomonidan jinoyat qonuni darajasida mustahkamlanmagan.

Qonun chiqaruvchi JKning 98-, 106-moddalarida jinoyat obyektiv tomonining zaruriy belgisi sifatida affektning muayyan vaziyatda jabrlanuvchining g'ayriqonuniy harakatlari natijasida "to'satdan yuz berganligi"ni zaruriy belgi sifatida ko'rsatgan. Shu bois har bir

kuchli ruhiy hayajonlanish (affekt) holatida sodir etilgan jinoyatlarda “to’satdan yuz berganlik” belgisi bo’lishi shart.

Quyidagi misol yuqoridagi fikrimizni tasdiqlaydi. Qashqadaryo viloyati Qarshi tuman sudi hukmi bilan S. to’satdan vujudga kelgan kuchli ruhiy hayajonlanish holatida xotini-ning boshiga qasddan og’ir to’mtiq buyum bilan urib o’ldirganlikda ayblanib, jazoga hukm qilingan. Aybdor spirtli ichimliklar ichib olib, “Sen bevafoqlik qilyapsan”, – deb xotinidan gumonsirab, xotini unga shubhalari to’g’ri ekanligi va o’ynashi borligini tasdiqlaganidan so’ng oldida turgan og’ir to’mtiq narsani olib, xotinining boshiga urgan [10].

Demak, “har qanday ongli harakat kabi g’ayriqonuniy harakat ham o’z-o’zidan sodir bo’lmaydi. Bunday harakatgacha subyektning ruhiy faoliyati bir qator bosqichlarni bosib o’tadi. Bu bosqichlar harakat yo’nalishi va u ning amaldagi ijrosini shakllantiradi. Jinoyatning sodir etilishidan oldin paydo bo’ladigan g’ayriqonuniy harakatga doir qaror qabul qilinishiga turtki beruvchi, shunga yo’naltiruvchi va ijrosini nazorat qiluvchi ruhiy hodisalar, jarayonlar jinoiy xulqning ruhiy mexanizmini tashkil etadi. Mazkur ruhiy mexanizm ruhiy ehtiyoj, manfaatdorlik, his-hayajon, sabab, maqsad va hokazolar bilan bevosita bog’liq bo’lgan elementlardan iborat” [11, 50–52-b.].

JKning 97-moddasi 1-qismi bilan jinoyat ishi ochilib, keyinchalik sud tomonidan ushbu jinoyat qayta kvalifikatsiya qilinishi natijasida shaxsga JKning 98-moddasi bilan jazo tayinlanishiga oid qiziq amaliyot bilan tanishib o’tsak.

2017-yilning yanvar oyida Toshkent shahar jinoyat ishlari bo’yicha Chilonzor tuman sudida I.ga nisbatan O’zbekiston Respublikasi JKning 97-moddasi 1-qismi bilan qo’zg’atilgan jinoyat ishi ko’rib chiqilgan. Tergov vaqtida sud psixiatrik-psixologik ekspertizasining xulosasiga ko’ra, I. jinoyat sodir etgan vaqtida fiziologik affekt

holatida bo’lmagan, degan xulosaga kelingan. Natijada ushbu ish JKning 97-moddasi 1-qismi bilan kvalifikatsiya qilingan.

Sud muhokamasi davrida O’zbekiston psixologlar assotsiatsiyasi tomonidan o’tkazilgan komission tartibdagi eksperimental-psixologik ekspertiza xulosasiga ko’ra, voqea sodir bo’lgan paytdagi stressogen holat S.ni kuchli ruhiy hayajonlanishga olib kelganligi, jinoyat sodir etish vaqtida u “kumulyativ-portlash” dinamikasida, psixologik jihatdan motivatsiyasi avvaldan rejalashtirilmagan, turmush o’rtog’i I.ning unga va emizikli farzandiga nisbatan real tahdidi natijasida yuzaga kelganligi, bu fiziologik affekt holati uch fazada davom etganligi ko’rsatilgan [12].

Mazkur hukmda ushbu jinoyat kelib chiqishining kriminologik jihatlariga batafsil ochib berilgan, jinoyatchi shaxsi va uni mazkur qilmishni sodir etishga turtki bo’lgan real hayotiy vaziyatlar ko’rsatib o’tilgan, bundan tashqari, jabrlanuvchining kriminologik xaritasi aniq ko’rsatilgan [13].

Biroq hukmda ayrim masalalar to’liq ochib berilmaganligini aytib o’tish o’rinli. Ish holatlarida S. I.ning qo’lidagi pichoqni qanday olib qo’yganligi va I.ga tan jarohati yetkazganligi ko’rsatilmagan. Ushbu holat mavhum qolgan. Shuningdek, sud muhokamasida ekspert D. tomonidan dastlab o’tkazilgan psixologik ekspertiza berish davrida ish holatlarini yetarlicha bilmaganligi tufayli noto’g’ri xulosa berilganligi tergov yoki sud ekspertiza organlarining bu ishga professional yondashmaganligidan dalolat beradi. Mazkur ishda fiziologik affekt, emotsional zo’riqish kabi maxsus tushunchalar asosida uni asoslashga harakat qilinganligi alohida ahamiyat kasb etadi.

Qasddan odam o’ldirishni boshqa shaxslarning hayoti uchun xavfli bo’lgan usulda sodir etilgan, deb kvalifikatsiya qilish uchun aybdor o’z ijtimoiy xavfli qilmishi bilan bosh-

qa shaxslarning hayoti yoki sog'lig'i uchun ham xavf tug'dirayotganligini anglab yetishi lozim. Shunday holat ham bo'lishi ehtimoli borki, affekt holatida aybdor o'z ijtimoiy xavfli qilmishi bilan nafaqat affekt vujudga kelishiga sababchi bo'lgan jabrlanuvchi, balki atrofdagi shaxslarning hayoti yoki sog'lig'iga ham zarar yetkazishi mumkin. Bunday holatlarda qilmishni nafaqat JKning 98-moddasi bilan kvalifikatsiya qilish mumkin, balki JKning 106-moddasi bilan ham tavsiflashga imkoniyat bor. Bu o'rinda jinoyat natijasida yetkazilgan zararga qarab JK Maxsus qismi-ning u yoki bu moddasi bilan qilmishni kvalifikatsiya qilish mumkin.

Lekin masalani bu tarzda hal qilishga amaldagi JKning 98-, 106-moddalari tahriri yo'l qo'ymaydi. Sababi, mazkur moddalarda affekt holatida boshqa shaxslarning hayoti uchun xavfli bo'lgan usulda jinoyat sodir etganlik ikki yoki undan ortiq shaxsga zarar yetkazganlik uchun javobgarlik belgilanmagan. Demak, bu kabi qilmishlarni JKning 97-moddasi 2-qismi "d" bandi bilan kvalifikatsiya qiladigan bo'lsak, jinoyatga tavsif berishda aybdorning ruhiy holatini JKning 55-moddasi "d" bandiga binoan inobatga olish lozim.

Zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqib qasddan odam o'ldirish va kuchli ruhiy hayajonlanish holatida qasddan odam o'ldirish turli normalarda ifodalangan bo'lsa-da, ular o'rtasida o'xshashliklar mavjud bo'lib, bu jabrlanuvchiga yetkazilgan zarar uning g'ayriqonuniy zo'rlik ishlatib sodir etadigan tajovuziga nisbatan javob reaksiyasi tariqasida yuzaga kelgan vaziyatda ayniqsa yaqqol namoyon bo'ladi.

Yuqorida qayd etib o'tilganidek, jabrlanuvchi tomonidan sodir etilgan g'ayriqonuniy zo'rlik affekt holatida qasddan odam o'ldirish yoki sog'liqqa turli darajada zarar yetkazishning eng ko'p sabablaridan biri sanaladi.

Shu bilan birga, ushbu g'ayriqonuniy zo'rlik zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqib qasddan odam o'ldirishning zaruriy

belgilaridan biri sifatida ham namoyon bo'ladi. Shu bois aybdorning javob reaksiyasi vujudga kelish maqsadlarini aniqlash uchun ushbu g'ayriqonuniy zo'rlikni chuqur o'rganish va unga huquqiy baho berish lozim.

Zo'rlik harakatlarini affekt holati va zaruriy mudofaani vujudga keltiruvchi omillardan biri sifatida e'tirof etish uchun avvalo qaysi holatlarda jabrlanuvchining zo'rlik harakatlari affektni vujudga keltiruvchi omil sifatida va qanday holatlarda bu zo'rlik zaruriy mudofaani vujudga keltiruvchi omil bo'lib xizmat qilishini aniqlash zarur. Affekt holatidagi zo'rlik harakatlari zaruriy mudofaada nazarda tutilgan zo'rlik harakatlaridan o'zining aybdorga ko'rsatuvchi darajasi va vujudga kelish intensivligiga ko'ra tubdan farq qiladi.

Agar affekt holati bilan bog'liq jinoyatlarda jabrlanuvchi aybdorning sha'ni, qadr-qimmatini yerga urishga urinsa, unga zarba berish orqali uni sharmanda qilishga harakat qilsa, zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqqan holda sodir etiladigan jinoyatlarda esa jabrlanuvchining zo'rligi o'zining intensivligi va xususiyatiga ko'ra hujum qilish sifatida baholanadi [15, 528-b.].

Masalan, R.S. Yusupovning fikricha, "zaruriy mudofaani vujudga keltiruvchi asos sifatida ijtimoiy munosabatlarga darhol zarar yetkazuvchi qasddan sodir etilgan jinoiy yoki ma'muriy huquqbuzarlik namoyon bo'ladi. Affekt holatini esa deyarli barcha qasddan sodir etilgan jinoyatlar vujudga keltirishi mumkin. Shu bilan birga, ko'pincha affekt jabrlanuvchining axloqqa zid xulq-atvori (masalan, oilaviy xiyonat) natijasida ham vujudga keladi" [16, 51–54-b.].

Ushbu fikrlardan ko'rinib turibdiki, jabrlanuvchi tomonidan sodir etilgan, lekin o'zida hujum harakatlarini ifodalamaydigan g'ayriqonuniy zo'rlik harakatlari zaruriy mudofaa huquqini inkor qiladi, lekin ushbu holat aybdorda affekt holatining vujudga kelishiga xizmat qilishi mumkin.

Hujum harakatlariga nisbatan aybdorning reaksiyasi ushbu ikki jinoyat tarkibini bir-biridan ajratishga ham xizmat qilishi mumkin. Lekin bu har doim ham muhim mezon sifatida e'tirof etilavermaydi. JKning 100-, 105-moddalarida nazarda tutilgan zaruriy mudofaa holati jabrlanuvchi hujumining davomiyligi bilan bog'liq bo'lib, hujum tugallangan, deb topilgan vaqtdan boshlab sodir etilgan mudofaa harakatlari zaruriy chegaradan chiqish hisoblanadi. Affekt holatida sodir etiladigan jinoyatlarda esa jabrlanuvchi harakatlari davomiyligi ahamiyat kasb etmaydi. Bu harakatlar affekt holati vujudga kelishiga yetarli bo'lsa bas. JKning 98-moddasida nazarda tutilgan jinoyatlar tajovuz vaqtida yoki u tamom bo'lgandan so'ng ham sodir etilishi mumkin. Shu bois ushbu jinoyatlarning subyektiv tomonining zaruriy belgisi affekt holati sanaladi va uni isbot etish talab qilinadi.

Ko'pchilik holatlarda mazkur jinoyatlarni bir-biridan farqlashda har doim ham har ikki jinoyatlarni ajratuvchi belgilarga e'tibor qaratilmaydi. Buning asosiy sababi har ikki jinoyatga tegishli bo'lgan bir qator umumiy belgilarning mavjudligidir.

"Ushbu umumiylikni jinoyat obyekti, zo'rlik ishlatishga qaratilgan harakatlar, ayb shakli va jinoyat subyektida kuzatishimiz mumkin. Bundan tashqari, jinoyat sodir etish sharoiti va uni vujudga keltiruvchi sabab, ya'ni jabrlanuvchi tomonidan sodir etiladigan g'ayriqonuniy harakatlarda ham ma'lum bir o'xshashliklar mavjud" [17, 55-b.].

Bu kabi jinoyat sodir etishdagi o'xshashliklar ushbu jinoyatlarni amaliyotda farqlashda turli tushunmovchiliklar keltirib chiqarishi mumkin.

Shu bilan birga, affekt va zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqish o'zida baholovchi tushunchalarni qamrab olgan bo'lib, sud tomonidan aybdor harakatlari o'zida kuchli ruhiy hayajonlanish holatini (JKning 98-moddasi) qamrab olganmi

yoki zaruriy mudofaa chegarasidan chiqish belgilari (JKning 100-, 107-moddalari) mavjudmi, degan savollarga javob topilishi lozim.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining ayrim qarorlarida kuchli ruhiy hayajonlanish holatida va zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqib qasddan odam o'ldirish yoki badanga tan jarohati yetkazish jinoyatlarini bir-biridan farqlash hamda ularni kvalifikatsiya qilishga oid tushuntirishlar tahliliga o'tsak.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining "Ijtimoiy xavfli tajovuzlardan zaruriy mudofaa huquqini ta'minlovchi qonunlarning sudlar tomonidan qo'llanishi haqida"gi qarorining 6-bandida keltirib o'tilganidek, "tajovuz tufayli vujudga kelgan kuchli ruhiy hayajonlanish holatida himoyalalanuvchi hamma vaqt ham yuz bergan xavfning xarakterini aniq anglab olmasligi va himoyaning tajovuzga nisbatan muvofiq usulini tanlolmasligini sudlar e'tiborda tutishlari kerak. Agar tajovuz qiluvchiga himoyalalanuvchi tomonidan yetkazilgan zarar tajovuz qiluvchining yetkazgan zararidan ko'p bo'lsa va tajovuz oqibatida yetkazilgan zararni to'la qoplasa hamda himoyalalanish tajovuzning xakteri va xavflilik darajasiga nisbatan butunlay nomuvofiq bo'lishiga yo'l qo'yilmagan bo'lsa, bunday holda himoyalalanuvchining harakatlarini zaruriy mudofaa chegarasidan chiqib sodir etilgan deb hisoblash mumkin emas" [18, 76–77-b.].

Mazkur tushuntirishdan kelib chiqib aytish mumkinki, agar aybdor tajovuz tufayli vujudga kelgan kuchli ruhiy hayajonlanish holatida himoyalalanuvchi hamma vaqt ham yuz bergan xavfning xarakterini aniq anglamas va himoyaning tajovuzga nisbatan muvofiq usulini tanlay olmas ekan, bu kabi qilmishlarda jinoyat tarkibi ham mavjud bo'lmaydi.

Ushbu qarorning 8-bandida "Sudlar zaruriy mudofaa chegarasidan chiqib sodir etil-

gan qasddan odam o'ldirish, qasddan og'ir yoki o'rtacha og'ir tan jarohati yetkazish jinoyatlarini kuchli hayajonlanish holatida yuz bergan odam o'ldirish, og'ir yoki o'rtacha og'ir tan jarohatlari yetkazish jinoyatlaridan farq qila bilishlari lozim. Bu yerda shuni nazarda tutish kerakki, kuchli ruhiy hayajonlanish oqibatida sodir etilgan jinoyatlarda jabrlanuvchiga zarar yetkazish himoyalaniş maqsadida bo'lmaydi, demak, zaruriy mudofaa holatida ham yuz bermaydi. Bundan tashqari, jabrlanuvchining xatti-harakatlari tufayli to'satdan yuz bergan ruhiy hayajonlanish jinoyatlari (JK 98-, 106-moddalari) xuddi shunday hayajonlanish ta'siri ostida vujudga keladi. Zaruriy mudofaa chegarasidan chiqib sodir etilgan jinoyatlar uchun esa bunday belgining bo'lishi shart emas.

Agar himoyalaniuvchi to'satdan yuz bergan kuchli ruhiy hayajonlanish oqibatida zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqsa, ayblanuvchining harakati JKning 100- yoki 107-moddalari bilan tavsiflanishi kerak" deyilgan.

Xulosalar

Bu tushuntirishdan quyidagi xulosalar kelib chiqadi:

1) kuchli ruhiy hayajonlanish oqibatida sodir etilgan jinoyatlarda jabrlanuvchiga zarar yetkazish himoyalaniş maqsadida sodir etilmaydi, bu, o'z navbatida, qilmishning zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqish deb baholanishini istisno qiladi. Demak, jinoyatning maqsadi JKning 98- va 100-moddalarida nazarda tutilgan qilmishlarni farqlashga xizmat qiladi;

2) agar JKning 98- va 100-moddalari o'rtasida normalar raqobati yuzaga kelgan taqdirda ayblanuvchining harakati JKning 100-moddasi bilan tavsiflanishi kerak. Lekin bu tushuntirish boshqa muqobil xulosalarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Xususan, agar jinoyat kuchli ruhiy hayajonlanish ho-

latida sodir etila boshlansa va o'zida zaruriy mudofaa holati belgilarini ham ifodalasa, qilmishni JKning 98-moddasi bilan kvalifikatsiya qilish qonun normasida to'g'ridan to'g'ri taqiqlanmaydi.

Bundan tashqari, *birinchidan*, O'zbekiston Respublikasi JKda kuchli ruhiy hayajonlanish holati faqat psixologik tushuncha sifatida nazarda tutilgan bo'lib, u mohiyatiga ko'ra, bir vaqtning o'zida psixologik, jinoyat-huquqiy, psixologik ekspertiza sohalariga tegishli huquqiy tushuncha degan ilmiy-nazariy xulosaga kelindi.

Ikkinchidan, o'tkazilgan tadqiqotlar natijasida kuchli ruhiy hayajonlanish (affekt) holatida qasddan sodir etilgan jinoyatlar deganda jabrlanuvchining g'ayriqonuniy zo'rliigi yoki og'ir haqorati yoxud uning boshqa g'ayriqonuniy harakatlari, shuningdek, jabrlanuvchining muntazam ravishda sodir etgan g'ayriqonuniy harakatlari natijasida ruhiy buzilishlar tufayli to'satdan yuz bergan kuchli ruhiy hayajonlanish holatida shaxsni hayotdan mahrum qiluvchi yoki uning sog'lig'iga og'ir yoki o'rtacha og'ir shikast yetkazuvchi fiziologik affekt holatida qasddan sodir etiladigan jinoyatlar tushuniladi, degan mualliflik ta'rifi ishlab chiqildi.

Uchinchidan, O'zbekiston Respublikasi JKda affekt tushunchasi keltirilmagan, lekin ilmiy adabiyotlarda affekt holati kuchli ruhiy hayajonlanish holatining sinonimi sifatida e'tirof etilganligi bois ushbu tushunchalarning o'zaro qiyosiy tahlili aynan fiziologik affekt shakli jinoyat qonunida belgilangan jazoni yengillashtiruvchi holatlarda sodir etilgan, deb inobatga olishning yagona asosi sifatida e'tirof etilishi mumkinligini ko'rsatadi. Shu bois jinoyat qonunida "kuchli ruhiy hayajonlanish (fiziologik affekt) holati" atamasidan foydalanish maqsadga muvofiq, degan taklif ilgari surildi.

REFERENCES

1. Dybenko V. B. Prestupleniya, sovershenny v sostoyanii affekta: problemy kvalifikatsii [Crimes committed in a state of passion: problems of qualification]. *Law. Society. State*, 2021, pp. 14–19.
2. Drozdova D. Yu. Osobennosti rassledovaniya prestupleniy, sovershennykh v sostoyanii affekta [Features of the investigation of crimes committed in a state of passion]. *Proceedings of the scientific-practical conference of students of Kurgan State University*, 2021, pp. 13–14.
3. Klimov S.N., Tsarov K.A. Sostoyaniye affekta kak kategoriya ugovnogo prava: analiz teorii i praktiki [The state of affect as a category of criminal law: an analysis of theory and practice]. *Bulletin of the Penza State University*, 2022, no. 3 (39), pp. 85–89.
4. Muzychenko P.B., Voznesenskaya A.I. Problemy kvalifikatsii prestupleniy, sovershennykh v sostoyanii affekta [Problems of qualification of crimes committed in a state of passion]. *Modern Problems of Criminal Law and Process*, 2019, pp. 93–96.
5. Zokirova O. Rashk jinoyatga boshlashi mumkinmi? [Can jealousy lead to crime?]. *Life and Law*, 2003, no. 1, pp. 27–29.
6. Zokirova O.G'. Rashk motivi bilan sodir etiladigan jinoyatlarga qarshi kurash muammolari [Problems of combating crimes motivated by jealousy]. Tashkent, TSIL, 2004, 202 p.
7. Mavrenkova Ye. A. Otgranicheniye prestupleniy, sovershennykh v sostoyanii affekta ot smezhnykh prestupleniy [Separation of crimes committed in a state of passion from related crimes]. *Actual Problems of Economics, Management and Law*, 2020, pp. 84–90.
8. Stepanova I.B. Revnost': ugovno-pravovoy i kriminologicheskiy aspekty [Jealousy: criminal law and criminological aspects]. Ivanovo, IvGU Publ., 1998, p. 15.
9. Luriya A.R. Diagnostika sledov affekta [Diagnostics of traces of affect // Psychology of emotions]. Moscow, Smysl Publ., 1984, p. 230.
10. 2002 from the archives of the Karshi district court of Kashkadarya region. Materials of criminal case, no. 2-135.
11. Zokirova O. Rashk nega g'ayriqonuniy? [Why jealousy is illegal?]. *Life and Law*, 2001, no. 4, pp. 50–52.
12. Judicial practice materials were obtained and analyzed on the basis of letter No. 07/14-9432-254 dated July 26, 2022 of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan.
13. Niyozova S.S. Strong Emotional Arousal (Effect) As A Criminal Law Norm. *The American Journal of Political Science Law and Criminology*, 2021, March 31, pp. 96–102. ISSN 2693-0803. DOI: 10.37547/tajpslc/Volume 03Issuep.03-15.
14. Niyozova S.S. Prevention of Crime in the Family and the Role of Victimology in the Republic of Uzbekistan. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 2020, vol. 29, no. 3, p. 3962.
15. Niyozova S.S. Reasons for Suicide and the Issue of Responsibility. *International Journal of Pharmaceutical Research*, Dec 2020, vol. 12, Sup. Iss. 3, p. 528.
16. Yusupov R.S. Sootnosheniye affekta i prevysheniya predelov neobkhodimoy oborony [The ratio of affect and exceeding the limits of necessary defense]. *Russian Justice*, 2001, no. 1, pp. 51–54.
17. Fargiyev I. Sostoyaniye affekta i prevysheniye predelov neobkhodimoy oborony [The state of affect and exceeding the limits of necessary defense]. *Russian Justice*, 2001, no. 1, p. 55.
18. Collection of decisions of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan. 1991-2006. 2nd ed. Tashkent, Adolat Publ., 2006, vol. 2, pp. 76–77.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2023-YIL 4-SON

VOLUME 3 / ISSUE 4 / 2023

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.3.4.

BOSH MUHARRIR:

Xodjayev Baxshillo Kamolovich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, y. f. d., dotsent

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ikrom Ergashev

Ilmiy boshqarma boshlig'i, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Mas'ul muharrir: N. Ramazonov

Muharrirlar: Sh. Jahonov, Y. Mahmudov, Y. Yarmolik,
F. Muhammadiyeva, E. Mustafojev

Musahhih: M. Patillayeva

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Veb-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387.

Jurnal 28.08.2023-yilda tipografiyaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4. Shartli 18,83 b.t. Adadi: 100.

Buyurtma raqami: 49.

TDYU tipografiyasida chop etildi.